פּרלאַנד, 6. ל

נאָך דריי יאָרן האָבן די מערדערס געבראַכט און זיי צונויפגעשטעלט צום מיניען. מע האָט אונדז געשלאָגן מיט בייטשן, מיט די הענטלעך פון רעוואָלווערן, מע האָט אונדז געצופּט די בערדער, איינעם האָט מען אָפּגעשניטן די אויערן, מע האָט אונדז אָנגעטאָן גענערנסטע ליידן, און אַוועקגעטריבן אונדז צום בייסוילעם.

באַם אוהעל פונעם קליסטאַמיטשער צאַדיק האָבן זיי אונדז געהייסן גראָבן אַ קיווער.

שויעל דעם אַלטן ראַמס זון האָט געזאָגט:

— איך מיט געשטאָרבן מיט וואָס איך האָב זויכע געווען, איך זאָל ליגן באַהאַלטן לעבן צאַדיק.

קראָסיק דער ריסער האָט געזאָגט:

— פאַר אונדזער בלוט וועט שטראָפן אונדזערע קינדער.

אַהרן־דאַוויד קאַצער, אַ ייד פון 105 יאָר, האָט זיך קוים גע־האַלטן אַף די פיס. דער רידל איז אים אַרויסגעפאַלן פון די הענט, האָבן די מערדערס אים געפּאַטשעט מיט אַ שטעקן. ער האָט געוויינט, ווי אַ ברעקל קינד אין אַ וויגל. ס'איז פון מיר געפאַלן שטיקער פון זיין געוויין. איך האָב געבראָכן, איך בין געשטאַנען שוין אין קיווער איך האָב זיך געזעגנט וואָס ניכער דעם טויט, איך זאָל נים הערן אַהרן־דאַווידס קאָל.

די רשעים האָבן אונדז באַפוילן אַרויס פון דער גרוב און זיך אויסשטעלן צו פיר אין אַ ריי. דריי מאָל צו פיר האָט איר — צעהלט. איך בין געווען דער דרייצנטער. איך בין געשטאַנען איינער אַליין און ס'איז מיר געווען שטאַרק ביט גוט. איך האָב געוואָלט האָבן עמעצן בא דער זייט. איך האָב מורא געהאַט שטאַרבן אַליין.

דער רב בערנשטיין האָט געזאָגט:

— כאַיט־טרע, איך בין אַף דיר בייזער, זאָלסט זאָגן נאָך מיר קאַדיש!

דער רב בערנשטיין איז געווען צווישן די ערשטע פיר...

מע האָט די ערשטע פיר אַוועקגעשטעלט באַם ראַנד קיווער, אָפּן שאַרף, און אויסגעשאָסן זיי אין פּלייצע. מיינע ליבן זיינען

בעהענ פארשלאָסנ. נאָר קאָליעס האָב איכ געזעהנ. איכ האָב געקוקט אױפ
אויהעל אונ געזעהנ מיט א פארמאכט מויל ריסנאדל-ווייסקאריע.

די צווייטע מיר אפנ ברעג פונעם קינער האָבנ די ראצכים אוועק-
געשטעלט באלמעלאכעס, שכיבים פונ מינ באס.

איכ האָב געקענט מײַנע שכיבים דאָס גאנצע לעבנ. איכ האָב מיט
זײ פארבראכט אפ סימכעס, איכ בינ מיט זײ געגאנגענ נאָכ לעוויעס.
קרעמסיקע ייִדנ, װאָס זײַנענ געװענ באלמעכים אפ א ביכנ אונ קארבע אפ
א קרעכנ. איציע דער שנײַדער האָט אפילע געזאָלט װערנ מײַנער א מע-
כותנ. איציע האָט געזאָגט צו די ראצכים:

— הארגעט מיכ ניט, איכ בינ א שנײַדער.

— איכ בינ א שמיד, — האָט געזאָגט מוישע-מאָרדכע.

— איכ בינ א סטאָליער. — האָט א ברומ געטאָנ כאִים סטאָנקאלאָר.

זײ האָבנ געמײַנט, די אומגליקלעכע, אז בײַ די טאליאַנים איז
מעלאָכע א שײַנלינג, װי בײַ אונדז. די ראצכים האָבנ געבילט:

— יודע.

— יודע.

— יודע.

א ביל — אונ א שאָס. א ביל — אונ א שאָס.

דער ראָט בערנשטײַנ האָט אפ מיר בוידער געהענ, איכ זאָל זאָגנ
קאָדעש, האָב איכ שטיל געזאָגט קאָדעש נאָכ אלע מײַנע ייִדנ. זײ זײַנענ
געפאלנ פארבלוטיקטע אינ גרוב אַרײַנ, אַז די טויטע, אַז די פאר-
װונדעטע; זײ זײַנענ אַרײַנגעפאלנ אינ קינער באקעטערהײט, װײל די
מערדערס האָבנ זײ פאר דער מיטע אויסגעשטעלט. איכ װײס ניט ארויעס,
פארװאָס זײַנענ מיר דעמאָלט געקומענ אפ זײַנענ מעשונע זאכנ. עס האָט
מיר געשטײַבערלט אינ די אויגנ, איכ קאָמ האָט געקלאפט, װי מיט האמ-
מערס. מיר איז געקומענ אפ מויעכ דער ביידער: מיר זײַנענ א קימע
ייִנגעלעכ אפ דער באנק באָס לאנגנ דעשבענעס . מיש אונ דער רעבע
שמועל-יאנקעת לערנט מיט אונדז מעדרעש — "װעאכער קאַב הוויצאַו
עס כאנאניע בענ טראדיענ". פארװאָס עפעס איבמיטנ דרינגענ דער רעבע
שמועל-יאנקעת אונ פארוואָס עפעס פונ אלע סאנטימ איבמיטנ דרינגענ

ל

טרלאנר, 8.

כאנאניע בען טראדישנק עסטער נאר ביז איך בין געקומען צו די
געראנקען.

אפשנעס, איך בין געפאלן כאלטשעס אפן נארג פריש-אויס-
געגראבענער ליים באם קימער.

מע האט מיך אויפגעמונטערט מיט שטעקנס. מע האט מיר אריינ-
געשטופט א לאפעטע אין דער האנט און געהייסן, איך זאל פארשיטן
די גרוב. נאך דער מיסטער קאמוועלע האבן זיי ארויפגעליבן א פאק
זאכן מיר אפ דער פלייצע און אוועקגעיאגט מיך אין שטאט אריין צו
דער קאמענדאנטור... איך בין געקומען שפעטער צו ארבעטן, מירן
געלאדענע טאטשקעס ציגל פון אויבן און פוסטע אויבן; איך האב
ליב הערמאניע. נאר איך האב ביט בעמוסט, אז א קארטן דעקל
פון א הערינג איז איבער די קויכעס צו טראגן עס. און איך האב
געטראגן א קעסטעלען צוועלף רעקלעך, צוועלף פאר הויזן, צוועלף
פארלען בריקן, צוועלף פאר שיך, צוועלף היטלען, מיר האט זיך גע-
דאכט, אז ס'גייט מיר נאך א ריטשקע בלוט. דער מאכער האט זיך
פאנגעוועסן פון אלע יידן אין קליסטמייסט — מע איז מיר נאכגעלאפן
איבער דער גאס מיט קוילעס, מיט יעלפלעס. מייבער האבן געשריגן:
„מיין מאמעס טנטשן". קינדער האבן געשריגן: „מיין טאטנס טנטשן".
אייניקלעך האבן געשריגן: „מיין זיידנס טנטשן". פון מיר האט גע-
רונען דער שווייס. איך האב זיך אונטערגעבראכן אונטער דער שווע-
רער לאסט.

4.

אין דער דייטשישער קאמענדאנטור האבן די היצליעס זיך ארופ-
געווארפן אפ די זאכן, ווי היינט. יעדערער האט געריסן צו זיך,
איינער דעם צווייטן איז פארפארן אין דער צורע אריין. מע האט זיך
געשלאגן מיט מעסערס. ביז מע האט זיך איינגעשטילט מיט דער בלו-
טיקער יערושע. איך בין געלעגן א צעמישטער אין א ווינקל,
די ווונדן מיינע האבן געשמארצט, איך האב שווער געכאפט דעם אטעם